

In het geweer voor de Europese rechtsstaat

John Morijn werd geraakt door de problemen van collega-juristen in Polen en Hongarije, die daar moeizaam de democratische rechtsstaat proberen hoog te houden. Deze zomer hield hij als bijzonder hoogleraar internationaal recht en internationale betrekkingen aan de RUG zijn strijdbare oratie *The Law and Politics of Protecting Liberal Democracy*.

JURGEN TIEKSTRA

EPA / RADEK PIETRUSZKA

ONDERZOEK

WWW.RUG.NL/STAFF/J.MORIJN

De eerste twintig jaar van mijn werkzame leven ben ik een saaie academicus geweest die achter zijn bureau zat, stukken las en schreef, en braaf als ambtenaar uitvoerde wat de minister wilde.' Zo spreekt bijzonder hoogleraar John Morijn over zichzelf, als hij vertelt hoe hij in zijn leven als mensenrechten-jurist in Den Haag en Brussel een ommezwaai maakte. De laatste jaren raakte hij namelijk nauw betrokken bij de problemen met de rechtsstaat in Hongarije en Polen, en werd hij bevriend met Poolse rechters en wetenschappers die botsten met de Poolse regeringspartij PiS.

Smaadzaken

Dat ging zo. In 2018 nam Morijn een sabbatical. Om een studie te doen naar het fenomeen 'populisme' vertrok hij naar New York University, waar hij een oud-docent van hem tegen het lijf liep: de Poolse jurist Wojciech

Sadurski. Deze normaal zo joviale man zag bleek. Morijn dronk koffie met de Pool, ging met hem uit eten en hoorde diens verhaal. 'Sadurski vertelde mij: 'Wat mij nou is overkomen, dat ga je niet geloven. Ik heb kritisch getweet over de moord op de burgemeester van Gdansk en van de ene op andere de dag heb ik twee smaadzaken aan mijn broek.' Ik zag dat hij zich best ongerust maakte, en dat raakte mij. Ik was in New York om het populisme te bestuderen, en dat onderwerp werd ineens een stuk minder abstract: ik kende nu ineens zelf iemand die daarmee te maken had. De vragen waar Sadurski mee zat, waren op dat moment heel praktisch: moet ik een advocaat nemen?, hoe ga ik dat betalen?, heeft dit consequenties voor mensen die ik in Polen ken? Ik vroeg hem hoe ik hem kon helpen. Wat hem nuttig leek, was dat er steun van buiten Polen zou komen, om te benadrukken dat dit juridisch gezien een aanval was op zijn academische vrijheid, maar ook zijn vrijheid van meningsuiting.'

Even wat achtergrond. Sinds 2004 zijn Polen en Hongarije lid van de Europese Unie. Een lidstaat moet voldoen aan de criteria van een democratische rechtsstaat, maar in de ogen van onder meer de Europese Commissie is dat niet meer het geval sinds in Polen de conservatieve partij PiS aan de macht is gekomen, en in Hongarije de partij Fidesz. In beide landen staat de rechterlijke macht zo sterk onder politieke druk dat Brussel heeft besloten geen geld uit het covid-steunfonds uit te keren aan Warschau en Budapest. De reden is dat de rechterlijke controle op de juiste besteding van het geld in de landen niet gegarandeerd is. Hongarije loopt zelfs het risico om al zijn EU-subsidies te verliezen. Uiterlijk komende december wordt daar in de Europese Raad, die wordt gevormd door de regeringsleiders van alle EU-landen, over besloten.

Persvrijheid

Ook zijn er in deze landen problemen met de persvrijheid. Op initiatief van Europarlementariër Sophie in 't Veld kijkt een enquêtecommissie van het Europees Parlement sinds kort naar de beschuldiging dat de Poolse en Hongaarse regeringen Israëliëse spionagesoftware hebben gebruikt om journalisten (en oppositieleden) in de gaten te houden.

Nu terug naar het smaadproces van de Poolse professor Sadurski. Hij werd aangeklaagd door regeringspartij PiS en de omroep TVP (volgens John Morijn 'de Poolse NOS'). Morijn besloot naar Warschau te gaan op de dag dat Sadurski voor de rechter moest verschijnen. 'Je komt dan in een enorm gebouw waar van de ene op de andere dag de zitting van de allergrootste naar de allerkleinste zaal is verplaatst. Sadurski had op Twitter opgeroepen hem te steunen, en er waren een hele hoop mensen die dat wilden. Maar zij konden nu voor 80 procent niet naar binnen. Ik werd wel naar binnen geduwd. Ik spreek geen Pools, dus voor mij was de zitting een soort stomme film. Ik zag een rechter die duidelijk heel oncomfortabel was, en duidelijk in een *catch-22* zat: als zij Sadurski zou vrijspreken zou ze misschien zelf in de problemen komen. Daarnaast zag ik twee openbare aanklagers, die niet zoals het hoort onafhankelijk zijn benoemd en daar een politiek dictaat aan het uitvoeren waren.'

In de problemen?

De rechter sprak Sadurski wel degelijk vrij. Is zij daardoor inderdaad in de problemen gekomen? 'Dat heb ik nagevraagd, maar dat weten we niet. Ik weet wel dat sommige rechters die lastige uitspraken deden bijvoorbeeld van de ene op de andere dag honderden kilometers verderop werden geplaatst, evenals officieren van justitie; dat je te horen krijgt dat je van Assen wordt overgeplaatst naar Maastricht, om het zo te zeggen. Die praktijken zijn ook gedocumenteerd in de documentaire *Judges under Pressure*, die is gemaakt over Igor Tuleya en zijn kompanen.'

Deze Igor Tuleya is een geschorste Poolse rechter met wie John Morijn ook bevriend is geraakt. Morijn was betrokken bij het maken van de documentaire, en Igor Tuleya schreef het voorwoord van de boekuitgave die is gemaakt van de oratie die Morijn eerder dit jaar hield. In zijn oratie besprak Morijn als hoogleraar wat Brussel kan doen aan de teloorgang van de democratische rechtstaten in Polen en Hongarije.

Toelating Oekraïne

Hoe kijkt Morijn ondertussen naar Oekraïne? Dit land in oorlog maakt kans op een versnelde toetreding tot de EU, maar scoort nog veel slechter dan Polen en Hongarije op onder meer pers- en academische vrijheid. 'Dat de EU nu al een soort kandidaatsstatus geeft aan Oekraïne zie ik als puur politiek en symboliek. Ik ben het helemaal

FOTO PIOTR WIESE

John Morijn (l) en Wojciech Sadurski

John Morijn (1977) is vanwege het Nederlands Genootschap voor Internationale Zaken bijzonder hoogleraar internationaal recht en internationale betrekkingen aan de rechtenfaculteit van de RUG, waaraan hij sinds 2008 (parttime) verbonden is. Hij studeerde rechten in Rotterdam en Europees recht in Brugge en promoveerde in Florence. Zijn hoogleraarschap is een bijbaan naast zijn werk bij het College voor de Rechten van de Mens. Ook is hij lid van de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken dat huidig staatssecretaris Eric van der Burg onafhankelijk adviseert. Sinds kort is hij tevens reservist bij de Landmacht, bij het Rule of Law Peloton. Hij heeft net een militaire basistraining gehad op de kazerne Harskamp: marcheren, schietles, en het in elkaar kunnen zetten en uit elkaar halen van een Colt-geweer. De tekst van zijn oratie op 24-6-2022 is hier te downloaden:

www.rug.nl/oratie-john-morijn

met je eens: juist gezien de ervaringen met Polen en Hongarije denk ik dat het heel onverstandig is Oekraïne overhaast toe te laten. Dat moet je misschien nog wel secuurder doen dan we eerder deden, gezien ook hoe slecht Bulgarije en Roemenië het nog steeds doen. Ik ben er niet zo optimistisch over dat het op korte termijn zal lukken voor Oekraïne. Als het al ooit zal gebeuren.'

Ondanks alle problemen in Polen en Hongarije, is Morijn positief over de invloed van de EU. Met name het Europese Hof van Justitie oefent met succes druk uit op de rechtsstaat in EU-landen. 'Slovenië is een goed voorbeeld', vertelt hij. 'Tot voor kort had Slovenië een mini-Orban. Eén van de redenen dat hij de verkiezingen verloor, is dat oppositiepartijen met verwijzing naar de Europese normen konden zeggen: jij plaatst ons buiten de EU en genereert daarmee een risico voor ons land.'

'Dat de EU nu al een soort kandidaatsstatus geeft aan Oekraïne zie ik als puur politiek en symboliek'